

VICENTE NAVARRO İLE SÖYLEŞİ

Feride AKSU TANIK*, Özlem ÖZKAN**

Öz: 8 Mart 2017 tarihinde Uluslararası Sağlık Politikaları Birliği (IAHP) kurucusu ve International Journal of Health Services dergisinin editörü Prof.

Dr. Vicente Navarro ile skype üzerinden bir söyleşi gerçekleştirildi.

Anahtar sözcükler: Vicente Navarro, IAHP

Interview with Vicente Navarro

Abstract: An interview has been made with Prof. Dr. Vicente Navarro through skype on 8th of March 2017, who is the founder and of International Association for Health Policies (IAHP) and editor of International Journal of Health Services.

Key words: Vicente Navarro, IAHP

Pek çok kişi sizi yazdıklarınızdan tanıyor. Kısaca kendinizi anlatır mısınız? Kimdir Vicente Navarro?

İyi bir soru. 80 yıl önce Barcelona'da faşist rejim tarafından acımasız baskılara maruz bırakılan bir ailenin çocuğu olarak dünyaya geldim. Yani 1937 yılında, faşizme karşı verilen savaşın ortasında doğdum. Dolayısıyla anti-faşist yeraltı mücadelesine gençliğimin ilk yıllarında katıldım. Ailemin yaşadıkları benim üzerimde büyük etki bıraktı.

Barcelona'da emekçi sınıfın yaşadığı bir mahallede klinisyen olarak çalıştım ve siyasal nedenlerle İspanya'dan ayrılmak zorunda kaldım. İspanyol Gestaposu peşimdedeydi ve kaçmak zorundaydım. İsveç'e gittim, bu ülkedeki sosyal demokrat hükümet ve komünist parti İspanya'daki anti-faşist yeraltı mücadelesine önemli yardımlarda bulunuyordu. Ayrıca bize Franco'nun bizi ülkemizden kovması hâlinde İsveç'e gelmemizi ve bu ülkeyi evimiz gibi düşünmemizi söylüyorlardı. Ben de böyle yaptım. Orada kariyerimde bir değişiklik de yaptım; klinik tıptan iktisat, siyaset ve kamu politikalarına geçtim. Nedeni, İspanya'daki anti-faşist yeraltı hareketinin Franco'nun her an gidebileceği düşüncesinde olmasıydı. 1962 yılından söz ediyorum ve bu hayli iyimser bir görüştü. Ne var ki ölüm kalım durumları söz konusu olduğunda insanın çalışıp mücadeleyi sürdürmesi için iyimserlik taşıması gerekir. Benden İspanya'da sağlık hizmetlerinin nasıl örgütleneceği konusunda düşünce geliştirmemi istediler. Neden?

Çünkü yeraltı hareketine göre Franco her an düşebilirdi. Sonuçta sağlık hizmetlerinin nasıl örgütleneceği üzerinde çalışmaya başladım. İsveç hükümeti bu konuda bana yardımcı oldu; kamusal ve sosyal politikalar konusunda yoğun araştırmalar yapan kişilerle tanıştım. Bana gidip Richard Titmuss'la birlikte çalışmam tavsiye edildi. Titmuss Avrupa'da sosyal politikaların, ilgili konuların ve araştırmaların babası, annesi ve ebesi sayılırdı. Kendisiyle ve Brian Abel Smith'le çalıştım. Edinburgh'ta gerçekleştirdiğim kimi çalışmalar uluslararası planda dikkat çekti. 1965 yılında Johns Hopkins'den davet aldım, ABD'ye de böyle gittim. Aslında İspanya'ya dönmeyi umuyordum, ama ne Franco ölmüş ne de kendisinden kurtulabilmiştik. Bu nedenle oraya dönemedim. Böylece ABD'deki akademik ve siyasal yaşama yoğun biçimde katılmış oldum. ABD'deyken Latin Amerika'ya gitme fırsatlarım da oldu. Bir İspanyol olarak benim de Franco rejimine karşı mücadele eden ve Latin Amerika'da sürgünde yaşamak zorunda kalan akrabalarım vardı. Tüm İspanyolların Latin Amerika ile bir şekilde duygusal bağı vardır. Bu anlamda Latin Amerika ile benim de sıkı bağlarım oldu; Unidad Popular hükümetine yardımcı olma ayrıcalığına kavuştum, sağlık hizmetlerinin düzenlenmesinde Fidel Castro hükümetine yardım ettim.

ABD'de Vietnam savaşı karşıtı harekette yer aldım, bu ülke solunun bir parçası oldum ve 1984-1988 döneminde Jesse Jackson'a danışmanlık yaptım. Ulusal Sağlık Programı İçin Çağrı hareketiyle

*Prof. Dr., İzmir Dayanışma Akademisi

**Doç. Dr., Kocaeli Dayanışma Akademisi

Geliş Tarihi / Received : 27.02.2018

Kabul Tarihi / Accepted : 15.05.2018

yoğun bir çalışma yürüttüm. İspanya'da diktatörlük sona erdiğinde ise Hopkins'teki çalışmalarımı Barcelona'daki meslektaşlarımla paylaştım. Hopkins'ın şimdi Barcelona'da benim başında bulunduğum bir merkezi var. Kamusal ve sosyal politikalar üzerine çalışmalar gerçekleştiriyoruz.

Uluslararası Sağlık Politikaları Birliği; IAHP'yi kurmaya karar verdiğiniz sıradaki ekonomik koşulları ve siyasal iklimi anlatabilir misiniz? Fikir neydi?

ABD'ye 1960'lı yıllarda gittim. O dönem ABD için çok yaratıcı bir dönemdi: Vietnam savaşı karşıtı hareket, yurttaş hakları hareketi, ülkenin kıyı kesimlerindeki kömür madenlerinde çalışan işçilerin grevleri ve daha pek çok şey. 60'lar canlılığın yüksek olduğu bir dönemdi ve bu canlılıkla birlikte akademik merkezlerde de ciddi bir düşünsel yaratıcılık görülüyordu.

Hopkins'deki meslektaşlarım ve dostlarımla ben de bu dalganın içinde yer aldım. David Harvey ve diğer birçok dostum. 60'lı yıllar, 20. Yüzyılın ikinci yarısında ABD'nin tarihi açısından kritik bir yere sahiptir. Sözünü ettiğim canlılık dönemi ABD'de pek çok alanda önemli değişiklikler getirmiş, pek çok ilerici yasa da gene bu dönemde benimsenmiştir.

Tıp son derece muhafazakâr bir alandı, tıp kurumları, tıp dergileri de muhafazakârdı. Halen yayını sürdürülen International Journal for Health Services Dergisi'ni çıkarmaya da bu nedenle karar verdik. Amacımız sağlık ve tıp alanının analizine eleştirel bir bakış geliştirmekti. Bununla bağlantılı olarak, tartışmalarımız için bir forum ihtiyacımız vardı. Çünkü kurumlarca düzenlenen tıpla ilgili ve entelektüel boyutlu konferanslara katılmaktan bıkkınlık gelmişti, bunları sıkıcı ve ilgi çekici olmaktan uzak etkinlikler olarak görüyorduk.

Uluslararası Sağlık Politikaları Birliği olan IAHP'yi işte bu nedenlerle kurduk. İş dernek kurmaya geldiğinde bunun uluslararası bir dernek olmasını istedik ve bu nedenle ilgili toplantıyı ABD'de yapmak istemedik. Aramızdan kimilerinin Amsterdam'da bir yerleşkesi olan Washington merkezli Siyasal Araştırmalar Enstitüsüne yakınlığı vardı. Enstitü yöneticileri bize Amsterdam'daki yerleşkeyi kullanabileceğimizi söyledi. Almanya'dan insanlarla, Uli Deppe'yle, Latin Amerikalı olanlarla, Christina Laurell'le ve başka pek çok kişiyle böyle tanıştık. Daha fazla isim vermeme-yim, çünkü verirsem bu kez kendilerinden söz etmediklerim alınır. Başlarda 10 kişiydik, sonra 40 olduk, şimdi 100 kişiyiz. IAHP böyle ortaya çıktı.

Avrupa ve Latin Amerika bölümlerinin başında yer aldım. ABD'de ise gerçek anlamda bir bölüm hiç olmadı. ABD'de muhafazakâr zihniyetin çok güçlü olduğunu gördük. Eleştirel düşünürler de medyada pek görünür değil. Amerikan Halk Sağlığı Derneği'nde "sosyalist kalkulus" adını taşıyan bir grup vardı. Bu gruba ben de yardımda bulundum ve bu açıdan IAHP'nin bir tür ABD şubesi sayılabilir. Başlangıçta dernek açık bir dernek değildi. Çünkü pek çok yoldaşımız diktatörlük rejimlerinin hüküm sürdüğü ülkelerdeydi. Yani bir bakıma sizde olduğu gibi; görüldüğü kadarıyla Türkiye'de ifade özgürlüğü sınırlanmış, denetim altına alınmış durumda. Dolayısıyla Latin Amerika'dan pek çok yoldaşımız, eleştirelilik açısından önemli bir yere oturan derneğin üyesi olduklarını açıkça belirtmediler. Ve ne yazık ki bir dönem artık ortadan kalkmış gibi görünen o durum bugün yeniden ortaya çıkıyor; birçok dostumuz ve yoldaşımız bir kez daha aynı durumda. Marksistlerden anarşistlere, sosyal demokratlardan komünistlere kadar farklı yönelimlere sahip, ancak kapitalizme her zaman eleştirel yaklaşan pek çok kesim dernek çatısı altında yer aldı.

İkinci toplantımız İtalya'da olacaktı ve bir sendika kurumunda bir araya geldik. Oraya Giovanni Berlinguer de geldi ve bize çok yardımcı oldu. Giovanni bir hekimdi, Roma'da Halk Sağlığı ve Sosyal Tıp Profesörüydü ve çok tanınmış bir kişiydi. Daha sonra en yakın dostlarımdan biri oldu. Almanya'dan Uli Deppe, Meksika'dan Christina Laurell de ve elbette Giovanni Berlinguer... Uzun yıllar başkanlık yaptım, sonra Asa Christina ve Giovanni geldi, sanırım bir noktada Uli de bu görevi üstlendi.

IAHP'nin hedefleri nelerdi?

IAHP'nin hedefi temel olarak kapitalizme, kapitalizmin tıbbın ve sağlık hizmetlerinin doğasında yarattığı değişikliklere eleştirel yaklaşanlar için bir forum oluşturmaktı. Çalıştığımız ülkelerin çoğunluğunda azınlık durumundayız. Böylece başka ülkelerden yoldaşlarla bir araya gelme, düşünce alışverişinde bulunma olanağı olacaktı. Genel anlamda bizimle aynı değerleri paylaşan, eleştiriye, yorumlara ve özendirilmeye ihtiyacı olan insanlarla bir araya gelmesi bizim için gerek entelektüel gerekse insani açıdan büyük önem taşıyordu.

Formel ve resmi kongreler ise bize çok ilgisiz geliyordu. Derneğin amaçları açısından büyük önem taşıyan bir başka nokta da Pinochet rejimi ya da Brezilya'daki diktatörlükler gibi ağır koşullar altında bulunan tüm yoldaşlarımızla dayanışma içinde

olmaktı. Bizim desteğimize, teşviklerimize, yaşamak zorunda kaldıkları durumun uluslararası planda kınanmasına ihtiyaçları vardı.

Özetle amacımız, çalışmalarımızı, düşünsel ve siyasal alandaki gelişmelerimizi meslektaşlarımız ve yoldaşlarımızla paylaşmak, kokuşmuş diktatörlük rejimlerinde çok güç koşullarda çalışıp mücadele edenlere yardımcı olmaktı.

International Journal for Health Services Dergisi'nin rolünü nasıl değerlendiriyorsunuz?

Tıp çok muhafazakâr bir alandır, tıp kurumları ve dergileri de öyledir. Bu nedenle sağlık alanına ve tıbbı eleştirel bir bakışla yaklaşacak yeni bir dergi çıkartma kararı almıştık. Dergiyi kurduğumuzda bu kadar yaygın tanınacağını ve abone sayısı açısından bu kadar başarılı olacağını hiç düşünmemiştik. Üç aylıktır, yılda dört sayısı çıkar, ancak en fazla alıntı yapılan ve göndermede bulunan dergilerden biridir ve etkisi de büyüktür. Ne kadar muhafazakâr kurum varsa hepsinin dergiyi okuduğunu biliyoruz. Yani yaptıklarımızı yakından takip etmeye çalışıyorlar. Demek ki kendilerini eleştirenlerin ne dediklerini dikkate almak zorunda hissediyorlar. Bu da iyi bir şey, çünkü eleştirel yazılar için daha yaygın bilinen yerleşik yayınlara ulaşmada güçlük çeken gençler için bir forum işlevi görmektedir. Bu bakımdan memnunum, çünkü aradan hemen hemen 50 yıl geçmiş olsa bile dergi uluslararası plandaki sağlık ve tıp tartışmalarında bir başvuru kaynağı olmayı sürdürüyor.

Beni fazlasıyla memnun eden bir nokta da derginin daha ilk sayılarında yer verilen sağlığın toplumsal belirleyicilerinden bugün pek çok kişinin söz ediyor olmasıdır. Her zaman vurguluyoruz ve altını çiziyoruz: sağlık, yaşam kalitesi ve iyi olma hâli demektir. Ve sağlık hizmetleri konusunda yapacak pek işimiz yok. Daha çok siyasal, ekonomik ve toplumsal müdahalelere odaklanıyoruz. Oysa bugün kabul gören bu görüşü işe başladığımızda çok küçük bir azınlık benimsemiş durumdaydı.

İlerici akademisyenlerin tanıtılması ve desteklenmesi IAHP'nin bir başka hedefiydi. Bunu lütfen biraz daha ayrıntılı biçimde açıklar mısınız?

Destek araçları ve mekanizmaları nelerdi?
Çeşitli araçlar ve mekanizmalar vardı. Bunlardan biri kendi ülkelerinin durumunu herkesin bilmesini sağlamaktı. Dolayısıyla ilerici akademisyenlerin ve entelektüellerin ülkelerinde maruz kaldıkları eziyet ve baskıların belgelenmesi işini görevimiz saydık. Çok gerekli bir şeydi.

Bu işi bugün de sürdürmemiz gerekiyor. Uluslararası sağlık topluluğunun çok güç koşullarda çalışan meslektaşlarının ve yoldaşlarının ne durumda olduklarını bilmesi önemlidir. İkincisi, bu kişileri desteklemek, cesaretlendirmek, yalnız olmadıklarını onlara hissettirmektir. Örneğin bu insanlar Türkiye'de kendilerini yalnız hissetseler bile dünyada kendilerine yakınlık duyan pek çok kişi vardır. Kendi deneyimlerinden de biliyorum ki anti-faşist yeraltı hareketinde mücadele ederken ülkemizin dışında yoldaşlarının ve dostlarının olduğunu, durumumuzu yakından izlediklerini bilmek insanı cesaretlendiriyordu, bu da bir destek anlamına geliyordu. Bugün de bunu yapmaya çalışıyoruz.

Kazanımlardan da söz eder misiniz?

Evet, generallerin diktatörlüğü döneminde Brezilya gibi ülkeler, Pinochet dönemi Şili'si gibi ülkeler söz konusu olduğunda, bu rejimlerin kendi meslektaşlarımız dâhil insanlara uyguladıkları baskı ve zulüm hakkında uluslararası topluluğu bilgilendirme gibi bir rolümüz oldu.

Kapitalizmle sağlık arasındaki ilişkiyi derinlemesine analiz ettiniz ve bunu "çağdaş kapitalizmde batılı tıp sisteminin krizi" başlıklı makalenizde paylaştınız. Burada özellikle toplumsal sınıfları, sınıf mücadelesini, kapitalizmi ve emperyalizmi vurguladınız. Bu çerçevede IAHP'nin rolü nedir?

İşimiz, sınıfın bugün de önemli bir rolü olduğunu belgelemek. Zaten bugün tüm dünyada olup bitenler de bunu gösteriyor. Ama belirtmek gerekirse sol ve ilerici güçlerin zaman zaman sınıfı unuttuğu da oluyor. Daha çok ırk ve toplumsal cinsiyet gibi konular vurgulanıyor. Bu konular bir yandan vurgulanırken sınıf kavramını da yeniden geri getirmek gerekiyor. Çünkü ortada ülkelerimizdeki nüfusun çoğunluğunu orta sınıfın oluşturduğu gibi bir varsayım var ve bu doğru değil. Sınıflar varlığını sürdürüyor ve gelişmiş kapitalist ülkelerde insanların çoğunluğunu orta sınıfın oluşturduğu da doğru değil. Sol, sınıfların ortadan kalkmış olduğu varsayımından hareket etti ve yeni odaklanma alanları olarak ırk ve toplumsal cinsiyeti belirledi ki bu yanlıştı. ırk ve toplumsal cinsiyet konuları kuşkusuz son derece önemlidir ve hangisi olursa olsun ırkın ve toplumsal cinsiyetin korunmasına yönelik çabalarda mutlaka dillendirilmelidir. Ancak, sınıf sömürsünü hiçbir zaman unutmamamız gerekir; sol bunu unutursa ABD'deki gibi durumlarla karşılaşırız. İşçi sınıfı neden Trump'a oy veriyor? Fransa'da gördük ki işçi sınıfı Le Pen için çalışıyor ve Büyük Britanya'da da Avrupa Birliği'ne hayır diyor. Demek ki işçi sınıfı orada duruyor. Ve sol da işçi sınıfının temel olduğunu, halk sınıfları

arasında ana ögeyi, herhangi bir ülkede nüfusun çoğunluğunu oluşturduğunu hiç unutmamalıdır. Bu, 60'lar, 70'ler, 80'ler ve 90'larda olduğu gibi bugün 21. yüzyılda da bir gerçektir.

Bu nedenle İspanya'daki durum için de işaret ediyoruz: eğitim sistemi sınıf hatlarını, sağlık sistemi sınıf hatlarını izler, özel tıp üst orta sınıflar, kamusal tıp da halk sınıfları içindir. Tersini ilerici güçler hiçbir zaman kabul etmemelidir ve bu açıdan bakıldığında dergimizde ve derneğimizde bu gerçekleri vurguladığımızdan memnunuz, bundan gurur duyuyoruz.

Yerleşik ulusal ve uluslararası kurumların eleştirilerinize olan tepkilerini nasıl değerlendiriyorsunuz?

Beni kimi ülkelerden kovdular. Yerleşik düzenin sınıf bilincinin gelişkin olduğunu bilmeliyiz. Belki özgeçmiş yazıma pek çok ülkede yerleşik düzen tarafından en çok nefret edilen kişilerden biri olduğumu da koymalıyım. Anlaşılabilir bir durumdur. Örneğin İspanya'da yerleşik düzenin gözünde pek makbul bir kişi sayılmadığımdan eminim, ama doğrusu neyse onu yaptığımdan da eminim.

Ana akım akademik dergilerin o zamanki tepkileri neydi? Sağlıkla ilgili konulara nasıl yaklaştılar? Şimdiki rolleri ve konuları ne?

Tıp her zaman çok muhafazakâr bir kültürü temsil etmiştir ve bu açıdan bakıldığında halk sağlığı bu toplam içinde hep ilerici bir kol olmuştur. Bunu bir yana bırakacak olursak tıpta yerleşik düzen pek çok ülkede düzenin en muhafazakâr parçalarından birini oluşturmuştur. Bu bir sorundur. Aynı zamanda sınıf yöneliminin fazla olmasına rağmen erkekler ve beyazların egemenliğinde kalmıştır. ABD bu bakımdan net bir örnektir ve durum bugün de sürmektedir.

Marksist Sağlık Örgütü'nden söz eder misiniz?

Daha önce de değindiğim gibi 1970'lerde ABD'de, bu ülkedeki tıp ve sağlık sektörüne eleştirel yaklaşımlarla bir araya gelmeye karar verdik. Kendi çalışmalarımızı değerlendirdik ve ortaya çok ilginç bir dernek çıktı. New York, Washington, Philadelphia ve Baltimore gibi kentlerde toplantılar yaptık derneğin adına Marksist Sağlık Örgütü dedik. Çünkü Marksizm aramızdan çoğunun en sık kullandığı yöntemdi. Gerçi aramızda bu gelenekten olmayan kişiler de vardı, ancak onlar da durum-

larından memnundu. Çünkü çok açık fikirliydik ve Amerika'da tıbbın durumuna eleştirel bakan herkese kucak açıyorduk.

Türkiye'deki durumu nasıl değerlendiriyorsunuz?

Ne yazık ki Türkiye'de hiç bulunmadım ve Türkiye hakkında bildiklerim de büyük ölçüde medya kaynaklı. Ayrıca, arkadaşım David Harvey gibi Türkiye'ye gitmiş olan ve yargılarına güvendiğim dostlarımdan duyduklarım var. Sizin gibi, işlerinden atılmış pek çok kişi var. Ülkedeki eleştirel düşünenlerin temizlenmesi de son derece alarm verici bir durum. Sizin gibi insanlar, üniversitelerdeki diğerleri durumu eleştirdikleri için temizleniyor, işlerinden çıkartılıyor. Bunlar son derece kaygı verici bir gelişmenin işaretleri. Bunlara bağnaz bir milliyetçiliği, açıkça dinsel yönelimleri eklediğinizde durum daha da kötü görünüyor.

Kapitalizme, sağlık hizmetlerindeki ticarileşmeye ve piyasalaştırmaya karşı mücadelelerinde genç halk sağlığı profesyonellerine tavsiyeleriniz neler? Sizce ne yapmalılar ve nasıl yapmalılar?

Mücadeleyi sürdürmekten başka yol yok. Sizinle bir anımı paylaşayım. 50'li yaşlarımdayken baskı altındaydım ve kara listede yer alıyordum. O zamanlar şimdi bulunduğumuz, bugün bir üniversite olan binaya gelmişim. Bina o zamanlar bir askeri merkezdi ve ben de üniformamı almak üzere oraya gelmişim. O zamanlar, 1959-60'ta biri bana uzun yıllar sonra aynı binaya döneceğimi, o binanın askeri tesis değil bir üniversite olacağını ve benim de oranın başında yer alacağımı söyleseydi kesinlikle inanmazdım. Ama oldu işte. Oldu, çünkü İspanya'da on binlerce insan rejime karşı mücadele etti. O hâlde, eğer doğru yoldaysanız umudunuzu hiç yitirmemeniz gerekir. Çünkü tarihin akışı bizden yana ve hiç kuşku olmasın ki gün gelecek sizler düşüncelerinizi serbestçe dile getirip insanlarınıza yardım edebildiğiniz özgür bir Türkiye'de yaşayacaksınız. Size mutlaka böyle olacağının güvencesini verebilirim. Tarih o yönde akar. Ancak bütün bunların ciddi fedakârlıklar gerektirdiği de eklenmeli. Hepimiz adına size mücadeleniz dolayısıyla teşekkürlerimi sunuyorum, sizin mücadeleniz aynı zamanda bizim de mücadelemizdir, başka bir Avrupa, başka bir Türkiye yaratma mücadelesi. Tüm yoldaşlara sevgilerimi iletin.